

Марія КОЛІСНИК, Крістіна КОСІВСЬКА

ŃÓ×ÀŃÍ ÈÈ ŃÒÀÍ Ì Î ÆÈÈÀÈÕ Ó×ÀŃÍ ÈÈ²À Ô²Í ÀÍ ŃÎ ÂÎ ÂÎ ÁÈÎ ÈÓ
²Í ÒÀĀĐÎ ĀĀÍ ÈÕ ŃÒĐÓÈÕÓĐ (²Ń)

Проаналізовано сучасний стан та тенденції розвитку можливих учасників фінансового блоку інтегрованих структур (ІС) в Україні. Досліджено основні недоліки їх функціонування і можливість поліпшення ситуації завдяки об'єднанню з промисловими підприємствами.

Ключові слова: *інтегрована структура, фінансовий блок, банк, страхова компанія, об'єднання банків і страхових компаній.*

На сьогодні в економіці провідних країн світу спостерігаються тенденції до концентрації виробництва і капіталу, тобто інтеграції суб'єктів господарювання. Ця інтеграція проявляється в різних організаційних формах, як законодавчо визначених в Україні (асоціація, корпорація, консорціум, концерн, промислово-фінансова група), так і у світовій практиці господарювання: трести, конгломерати, картелі, синдикати, стратегічні альянси. Узагальнюючи ці поняття і не розмежовуючи їх будемо розглядати будь-яке із зазначених об'єднань як інтегровану структуру (ІС), тобто сукупність суб'єктів господарювання, можливо неоднорідних за своєю діяльністю, в угруповання для досягнення певної цілі.

Важливу роль в діяльності інтегрованих структур відіграє фінансовий блок ІС – це різні типи фінансово-кредитних установ: банки, страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні інститути (інвестиційні фонди та інвестиційні компанії), кредитні спілки, факторингові та лізингові компанії, фонди фінансування будівництва (фонд операцій з нерухомістю), ломбарди, для яких головною функцією є залучення капіталу до пріоритетних інвестиційних проектів промислових підприємств ІС.

Роль цих установ у формуванні і функціонуванні ІС надзвичайно важлива. Фінансово-кредитні установи функціонують у ІС в трьох основних напрямках, що впливає на специфічні особливості їх діяльності: акумулювання вільного капіталу підприємств і грошей населення; надання позичкового капіталу промисловим підприємствам і державі; володіння фінансовим капіталом.

Проте в умовах фінансової кризи, яка безпосередньо торкнулась кредитно-фінансових установ України, об'єднання з промисловими підприємствами дасть змогу їм підвищити свій рівень надійності і довіри споживачів, оскільки запорукою є фінансово стійкі промислові підприємства.

Дослідження інвестиційної діяльності банків і проблем залучення їх до інвестиційних процесів проводили такі вітчизняні науковці, як І. Бланк, О. Вовчак, Є. Жуков, Б. Луців, О. Кузьмін, І. Лютий, А. Мороз, Л. Примостка, В. Ричаківська, М. Савлук, О. Терещенко, В. Шелудько та інші. Питаннями діяльності страхових компаній, зокрема інвестиційної, присвячували свої праці В. Базилевич, Н. Внукова, К. Воблий, С. Осадець, Н. Костіна, І. Орлова, М. Мних та багато інших. Проте в працях зазначених науковців, практично, не акцентується увага на інвестиційну діяльність фінансових

інститутів як потенційних учасників ІС у промисловості, з метою поліпшення їх діяльності, тому *метою статті* є аналіз сучасного стану і тенденцій розвитку найімовірніших учасників фінансового блоку ІС.

Для здійснення аналізу можливих учасників фінансового блоку ІС необхідно в першу чергу дослідити загальний стан фінансового сектора України (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість та активи фінансових установ України за 2004–2008 рр. [8]

Показник/ рік	Кількість, шт.					Активи, млрд.грн.					
	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	
Банки	обсяг	160	165	170	175	184	134,35	213,88	340,18	599,4	926,09
	%	10,75	9,50	9,16	8,77	8,77	85,92	89,51	91,28	93,54	94,38
Страхові компанії	обсяг	387	398	411	446	469	20,01	20,92	23,99	32,21	41,9
	%	25,99	22,93	22,16	22,34	22,34	12,80	8,76	6,44	5,03	4,27
Кредитні спілки	обсяг	610	723	764	800	829	0,87	1,94	3,24	5,26	6,07
	%	40,97	41,65	41,19	40,08	39,49	0,56	0,81	0,87	0,82	0,62
Недержавні пенсійні фонди	обсяг	27	54	79	96	110	0,011	0,046	0,137	0,281	0,612
	%	1,81	3,11	4,26	4,81	5,24	0,01	0,02	0,04	0,04	0,06
Фінансові компанії	обсяг	43	74	116	170	193	0,89	1,87	4,83	3,28	6,01
	%	2,89	4,26	6,25	8,52	9,19	0,57	0,78	1,30	0,51	0,61
Ломбарди	обсяг	262	322	315	309	314	0,23	0,29	0,32	0,37	0,53
	%	17,60	18,55	16,98	15,48	14,96	0,15	0,12	0,09	0,06	0,05
ЗАГАЛОМ	обсяг	1489	1736	1855	1996	2099	156,36	238,95	372,69	640,8	981,21
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,00

З отриманих даних можна зробити висновок, що загалом сектори фінансової системи України розвиваються нерівномірно: хоча небанківські фінансові установи активно завойовують свої позиції, проте вирішальна роль належить банкам.

Значний розвиток банків в Україні пов'язаний в першу чергу з тим, що дані фінансові інститути мають більший досвід діяльності на теренах нашої країни. У зв'язку з цим і рівень довіри споживачів є більшим. Також на зазначений процес вплинула і наявність значної кількості законодавчо-нормативних актів, головним з яких є Закон України „Про банки і банківську діяльність” [1], і відповідних державних органів з регулювання питань діяльності банківських установ.

Серед найрозвинутіших небанківських установ можна виділити страхові компанії, котрі все ж значно поступаються банкам за активами (у 22 рази за 2008 р.), але кількісно переважають їх більш ніж у 2,5 рази. Діяльність страховиків регулюється Законом України “Про страхування” [2].

Інші досліджувані небанківські фінансові установи хоча кількісно і деколи навіть переважають банки та страхові компанії, за сумарною кількістю активів не досягають навіть 2 %. Це пов'язано, в першу чергу, з тим, що їхня діяльність почала регулюватись лише з 2000 р., коли було прийнято низку законів України, зокрема: „Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг” [3], „Про недержавне пенсійне забезпечення” [4], „Про кредитні спілки” [5], „Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)” [6], а також доти, коли до компетенції Державної комісії з регулювання ринку фінансових послуг України увійшли контроль за ліцензуванням, платоспроможністю та загальний нагляд за діяльністю небанківських фінансових інститутів.

У зв'язку з тим, що основними фінансовими посередниками є банки, то можна зробити висновок, що фінансова система України є банківсько орієнтована, або німецька. Дана система притаманна більшості країнам Європи [10, 47].

Таким чином, найімовірнішими учасниками фінансового блоку ІС є комерційні банки (КБ) і страхові компанії (СК). Розглянемо їх детальніше.

Протягом 2004–2007 рр. банки активно нарощували свою діяльність. Такий висновок можна зробити, судячи із постійного зростання їх кількості, активів, наданих кредитів, вкладень в цінні папери, доходів і результатів діяльності. Але із 2009 р., у зв'язку зі світовою фінансовою кризою, дані установи на сьогодні знаходяться у важкому стані (табл. 2).

Таблиця 2

Основні показники діяльності банків України у 2004–2009 рр. [9]

Показник (млн.грн.) / рік	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	
						01.02	01.03
Кількість діючих банків	160	165	170	175	184	185	185
з них: з іноземним капіталом	19	23	35	47	53	53	53
Загальні активи (не скориговані на резерви під активні операції)	141497	223024	353086	619004	973332	953929	938580
Високоліквідні активи	23595	36482	44851	63587	79702	73998	71039
Кредити надані	97197	156385	269688	485507	792384	776063	763857
у т.ч. суб'єктам господарської діяльності	72875	109020	167661	276184	472584	464055	463564
Довгострокові кредити	45531	86227	157224	291963	507715	499752	492885
у т.ч. суб'єктам господарської діяльності	34693	58528	90576	156355	266204	262349	260578
Вкладення в цінні папери	8157	14338	14466	28693	40610	41139	37437
Власний капітал	18421	25451	42566	69578	119263	124013	122738
Зобов'язання банків, у т.ч.	115927	188427	297613	529818	806823	778941	759092
кошти суб'єктів господарської діяльності	40128	61214	76898	111995	143928	134106	124561
з них: строкові кошти суб'єктів господарської діяльності	15377	26807	37675	54189	73352	64778	61175
Доходи	20072	27537	41645	68185	122580	12839	25365
Витрати	18809	25367	37501	61565	115276	13082	27276
Результат діяльності	1263	2170	4144	6620	7304	-243	-1911

Банківським інвестиціям належить важлива роль відновлення і збільшення економічного потенціалу, структурної перебудови виробництва, його розширення та оновлення виробничих фондів, і, відповідно, забезпечення високих темпів економічного росту. У розвинутих країнах кредитні вкладення банків в економіку сягають значних масштабів і навіть перевищують обсяги ВВП. Інвестиційна діяльність українських банків в сферу реального сектора економіки не є значною. Рівень кредитування української економіки вітчизняними банками є недостатнім: у 2004 році він складав 25,67 % від ВВП і протягом аналізованого періоду зріс до 77,28 % від ВВП у 2008 р. (табл. 3). Зростання операцій кредитування підтверджуються не тільки цифровими показниками, а й появою відповідних служб та підрозділів у банківських установах.

Таблиця 3

Інвестиційна діяльність банків України у 2004–2008 рр. [9]

Млн..грн.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.
Валовий внутрішній продукт	345113	441452	544153	712945	949864
Рівень кредитування до ВВП, %	25,67	32,49	45,07	59,87	77,28
Кредити в економіку України, у т.ч.:	88579	143433	245226	426863	734010
1) за видами валют:					
- у національній	51207	81274	123783	213798	300208
- в іноземній	37372	62144	121443	213065	433801
2) за строками:					
- короткострокові	40575	54819	86193	131501	222024
- довгострокові	48003	88599	159033	295362	511986
3) за отримувачем:					
- кредити, надані юр. особам	73785	109934	166683	271589	460529
- кредити, надані фіз. особам	14794	33499	78543	155338	273390
4) за цільовим спрямуванням:					
- кредити, надані в поточну діяльність	80406	121034	195251	332173	
- кредити, надані в інвестиційну діяльність	8173	22384	49975	94690	

У банківському кредитуванні в Україні переважають проекти, здатні приносити великі прибутки в найкоротші терміни. Можна виділити декілька причин, що стримують надання банками довгострокових кредитів суб'єктам господарської діяльності, серед них: високий рівень кредитних ризиків, і у зв'язку з цим високий рівень процентних ставок за банківськими кредитами; короткостроковий характер ресурсної бази банків; низька капіталізація банків; нестабільність законодавства; неефективна система оподаткування; необхідність отримання численних узгоджень у разі кредитування та оформлення застави від Фонду державного майна України, податкових органів; неплатоспроможність більшості позичальників; відсутність реальної гарантії повернення ними кредитів та ліквідної застави; відсутність можливості отримання у заставу землі тощо.

Але співпраця комерційних банків з підприємствами не зводиться лише до інвестиційної діяльності. Такі відносини виявляються у:

1) обслуговуванні розрахунків підприємства з іншими підприємствами, установами, організаціями (постачальниками, споживачами і ін.), а також з працівниками цього підприємства;

2) обслуговуванні боргових зобов'язань підприємства (надання банківських гарантій, активізація вексельного обороту шляхом акцептування й авалювання векселів підприємств, упровадження факторингових операцій);

3) забезпеченні інтересів підприємства на фінансових ринках, зокрема надання послуг з: придбання цінних паперів як в інтересах формування власності і корпоративного впливу, так і з метою збереження і збільшення коштів, що тимчасово вивільняються з виробничого процесу; розміщення власних цінних паперів підприємств (акцій, облігацій), зокрема андерайтингу для збільшення власного капіталу і залучення додаткових коштів у розвиток виробництва і на потреби господарського обороту;

4) наданні банками депозитарних послуг зі збереження цінностей і цінних паперів підприємств;

5) наданні взаємних консультаційних послуг;

6) взаємодії в рамках процесів банківського інвестування і кредитування (розвиток матеріально-технічної і технологічної бази виробничих підприємств шляхом здійснення проектного фінансування; кредитування на різні цілі);

7) участі банків у керуванні підприємствами через механізм володіння акціями останніх і процедуру банкрутства; участь підприємств у керуванні банками [11, 57].

В умовах фінансової кризи важливим моментом співпраці банків і підприємств є вкладення вільних грошових коштів суб'єктів господарювання на депозитні рахунки банків (табл. 5).

Таблиця 5

Зобов'язання банків за коштами, залученими на рахунки суб'єктів господарювання у 2004–2008 рр. [9]

Показник/ рік	Усього, млн.грн.	У тому числі, млн.грн., за видами:				
		валют		коштів		
		нац.	іноз.	до запитання	строкових	з них довго- строкових
Усього зобов'язань:						
2004	82959	52759	30200	33438	49522	31522
2005	132745	87198	45546	50350	82395	51198
2006	184234	114093	70142	62291	121943	80598
2007	279738	189906	89832	92803	186935	129853
2008	359740	201835	157905	107589	252153	36897
Кошти суб'єктів господарювання:						
2004	41348	30643	10705	25526	15822	9159
2005	59542	45022	14521	33164	26379	14152
2006	77519	56255	21264	38272	39248	20641
2007	115579	90496	25083	55464	60116	35417
2008	93822	58407	35415	55674	38141	7996

З отриманих даних можна зробити висновок, що хоча загальна сума депозитів зростає, у 2008 р. кошти суб'єктів господарювання зменшуються, причому, це зменшення відбувається, в основному, за рахунок депозитів у національній валюті. Стосовно переробної промисловості, то ситуація є аналогічною. Загальною тенденцією є і значне зростання кількості депозитів до запитання, і зменшення більш ніж в 4 рази довгострокових депозитів. Така ситуація пов'язана із фінансовою кризою і недовірою до національної валюти – гривні.

Таким чином, співпраця банків і промислових підприємств є взаємовигідною і необхідною, як в умовах фінансової кризи, так і в період стабілізації. У такій співпраці повинні бути зацікавлені обидві сторони, адже вона дає низку суттєвих переваг.

Зростання інвестиційних ресурсів ІС можливе також за рахунок ефективного використання страхових ресурсів вітчизняних страхових компаній (СК).

Ще починаючи з 90-х років ХХ ст., СК почали вимагати надання права на діяльність у суміжних фінансових сферах – банківській та сфері пайових інвестицій. Наприклад, ресурси американської економіки на 30% складаються з ресурсів страхування життя. У Швейцарії цей показник становить 70%. У Японії страхові компанії володіють майже 18% всього акціонерного капіталу країни [12, 20]. Японія інвестує у народногосподарський комплекс держави приблизно четверту частину усіх активів СК, а Велика Британія і Німеччина – дев'яту [14, 25–28].

Загалом, за своєю суттю інвестиційна діяльність СК є надзвичайно пов'язана з його основною функцією: не можна здійснювати інвестиції без попереднього нагромадження грошових фондів, і навпаки, – розміщення страхових резервів СК є засобом досягнення фінансової стійкості.

Щорічний розвиток страхування пов'язаний з постійним збільшенням ризиків (економічних, соціальних, техногенних) і зростанням суспільного багатства, що вимагає від суб'єктів господарювання та держави формування страхових резервів з метою своєчасної компенсації збитків. Ці страхові резерви і служать істотним джерелом інвестицій в економіку.

Інвестиційна діяльність СК виступає одним із головних факторів забезпечення її ефективного функціонування, зокрема добре організована інвестиційна діяльність:

- визначає можливість надання страхових послуг за рахунок формування достатнього обсягу страхових резервів;
- забезпечує, в певній мірі, якість страхових послуг і визначає ринкову позицію страховика;
- впливає на вартість страхового продукту і фактичне виконання зобов'язань страховиком, обумовлене строком страхових виплат;
- дає можливість власникам СК розвивати бізнес: за рахунок інвестування страхових резервів відбувається нагромадження коштів для збільшення власних ресурсів [14, 64].

Хоча український страховий ринок ще досить молодий і перебуває у стадії формування, вже сьогодні проявляються ознаки його важливості, як сегмента ринкових економічних відносин. Це доводиться тим, що на сьогодні страховий ринок за обсягами наданих послуг значно перевищує інші сектори небанківських фінансових послуг. Також можна спостерігати значне зростання обсягів страхового ринку України і зміцнення його позицій (табл. 6).

Таблиця 6

Активи страховиків України та страхові резерви за 2004-2008 рр. [8]

Показник, млрд.грн. / рік	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.
Величина загальних активів	20,012	20,92	23,995	32,213	41,9
Величина активів, які визначені ст. 31 Закону України „Про страхування” [1]	17,543	12,347	17,488	19,33	23,9
Кількість укладених договорів страхування (млн.шт)	278,4	336,8	554,6	599, 8	676
Загальна сума страхових премій	19431,4	12853,5	13830	18008,2	24008,6
Загальна сума страхових виплат	1540,3	1894,3	2599,6	4213	7050,7
Обсяг сформованих страхових резервів:	8,272	5,045	6,014	8,423	10,904
- резерви зі страхування життя	0,162	0,345	0,608	0,991	1,609
- технічні резерви	8,11	4,7	5,406	7,432	9,295

Зокрема, щорічно зростають: капітал та обсяги активів, поліпшується їх структура і якість; обсяги страхових операцій з усіх видів страхування; загальна сума страхових платежів; кількість договорів страхування (перестраховування); величина сформованих страхових резервів [15, 261].

Інвестиційна діяльність СК в економіку України ще не достатньо активно використовується і розвивається (табл. 7). Зокрема відсоток інвестицій в економіку у 2004–2008 рр. коливається в межах 0,18–0,55 % від усіх інвестицій.

Таблиця 7

Активи страховиків та розміщення страхових резервів у категорії активів, визначені ст. 31 Закону України "Про страхування" [2] за 2004-2008 рр. [8]

	2004 р.		2005 р.		2006 р.		2007 р.		2008 р.	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Сформовані страхові резерви, /роки										
Усього	17543,3	100	12346,5	100	17488,2	100	19330,3	100	23904	100
Грошові кошти на поточних рахунках і готівка в касі	2549,8	14,53	669,8	5,43	787,2	4,50	1429,4	7,39	1937,5	8,11
Банківські вклади	2136,1	12,18	3102,3	25,13	5453,73	31,19	6171,5	31,93	6963,7	29,13
Банківські метали	27,6	0,16	35,9	0,29	41,15	0,24	72,5	0,38	150,9	0,63
Нерухоме майно	295,9	1,69	541,4	4,39	794,59	4,54	1157,7	5,99	1877,8	7,86
Права вимоги до перестраховиків	5041,1	28,74	1860,6	15,07	2163,85	12,37	2562,7	13,36	3496,9	14,64
Інвестиції в економіку України за напрямками, визначеними КМУ [2]	91,4	0,52	28,8	0,23	32,067	0,18	106,8	0,55	63,4	0,27
Кредити страховальникам	0	0	2,265	0,02	2,246	0,01	3,1	0,02	0,9	0,00
Цінні папери:	7401,3	42,19	6105,37	49,45	8213,33	46,96	7806,70	40,39	9411,8	39,37
- цінні папери, що емітуються державою	14,7	0,08	79,9	0,65	183,43	1,05	210,2	1,09	387,8	1,62
- акції	7274,7	41,47	5752,8	46,59	7626,11	43,61	7078,7	36,62	8177,0	34,21
- облигації	111,9	0,64	272,6	2,21	363,46	2,08	517,8	2,68	825,8	3,45
- іпотечні сертифікати	0	0	0,07	0,00	40,327	0,23	0	0,00	21,2	0,09

Примітка: Четверте місце серед страхових резервів СК України у 2004–2008 рр. займає нерухоме майно: 1,69–7,86%. Значення даної статті щорічно зростає у зв'язку з розширенням діяльності страховиків, що спостерігається на сьогодні і, відповідно, придбанням майна. Наступними у рейтингу інвестицій СК України займають облигації: від 0,64% у 2004 р. до 3,45% у 2008 р. Практично, останнє місце в переліку інвестицій СК за рахунок страхових резервів займає економіка України.

Українські страховики надають перевагу інвестуванню в цінні папери, серед яких найвагомішу частину (34–46% у 2004–2008 рр.) становлять акції. Проте, ця тенденція за останні три роки є негативною.

Другими за величиною інвестицій СК є банківські вклади (від 12,18 до 31,9 % за 2004–2008 рр.). Проте у зв'язку з фінансовою кризою, яка спостерігається у світі, і яка найбільше торкнулась саме банківського сектора цей напрям інвестування поступово втрачає свої позиції.

Наступну (третю) позицію в рейтингу інвестицій СК займають права вимоги до перестраховиків (12–28 %). Дані інвестиції пов'язані з безпосередньою діяльністю страховиків і є обов'язковими.

Четверте місце серед страхових резервів СК України у 2004–2008 рр. займає нерухоме майно: 1,69–7,86%. Значення даної статті щорічно зростає у зв'язку з розширенням діяльності страховиків, що спостерігається на сьогодні і, відповідно, придбанням майна.

Наступними у рейтингу інвестицій СК України займають облігації: від 0,64% у 2004 р. до 3,45% у 2008 р.

Практично останнє місце в переліку інвестицій СК за рахунок страхових резервів займає економіка України.

Найбільша сума інвестицій в економіку спостерігалась у 2007 р. і становила 106,8 млн.грн., але це є лише 0,55% від усіх інвестицій СК. Хоча згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 17.08.2002 № 1211 „Про затвердження напрямів інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів” [7] першим пунктом зазначено «Розроблення та впровадження високотехнологічного устаткування, іншої інноваційної продукції, ресурсо- та енергозберігаючих технологій», які ідеально підходять під промисловість.

Тобто, в результаті проведеного дослідження виявляється тенденція не дуже активної співпраці страхових компаній і промислових підприємств, проте однією з тенденцій розвитку можливого фінансового сектора ІС є активна співпраця і навіть об'єднання банків і страхових компаній.

Зв'язки банків і страхових компаній у Європі почали формуватися з середини 80-х років ХХ ст. Першими об'єднаннями були інвестування Британською страховою компанією Standard Life банку Bank of Scotland, а французька GAN придбала Credit Industriel et Commercial. У другій половині 90-х рр. подібні договори з'явилися і в Росії.

Взаємна участь у статутних капіталах, і, власне, злиття фінансових організацій привела до формування банківсько-страхових груп як інститутів ринку фінансових послуг. Такі об'єднання за ініціативи банків отримали назву “bancassurance” (банко-страхування від франц. banque + assurance / банк + страхування). Відповідники цьому терміну з'явилися практично в усіх розповсюджених мовах світу: англomовне трактування – „bankinsurance”, італійське – “bancaai”, іспанське – “bancoassurance”, німецькомовне – „Allfinanz”. Страхіві товариства також купують чи створюють власні банківські установи і – ця форма діяльності визначена окремим терміном “assurfnance” або „assurbanking” [16, 179]. Така форма співпраці виникла через те, що банки, здійснюючи кредитну діяльність виступають носіями ризику, а СК приймають на себе ці ризики і при їх появі – компенсують втрати.

Тісній співпраці банків і СК сприяє: необхідність акумулювати всі грошові потоки в одній системі, можливість значного розширення клієнтської бази, можливість надання

повного спектру послуг, диверсифікація капіталу, підвищення норми прибутковості інвестиційних ресурсів, можливість використання мережі установ, збільшенням прибутку у вигляді комісійних і ін.

В Україні відсутня достовірна інформація щодо реалізації банківськими установами страхових полісів вітчизняних компаній. Як правило, банки володіють СК, але дуже поширеним видом співпраці на теренах нашої держави є вкладення на банківський депозит коштів страхових резервів СК або ж страхування позик, виданих під боргове зобов'язання, кредитів чи спільне будівництво. Звісно ж співпраця банків і СК необхідна і у зв'язку з діючою системою розрахунків: СК не можуть існувати без банківських послуг при отриманні страхових внесків від клієнтів, виплат страхових відшкодувань та страхових сум, обслуговуванні працівників і т.д. Часто банк виступає також довіреним інвестором страховика.

Вперше в Україні (листопад 2005 р.) bancassurance запровадив Райффайзенбанк спільно з СК "Інго-Україна". Пізніше до програми приєдналися СК "PZU – Україна" та Американська компанія страхування життя "AIG-life" [17, 122].

Найбільш відомими прикладами подальшої співпраці банків і СК в Україні є стратегічні альянси і кептивні компанії (форма агентських угод про співпрацю та партнерство): Промінвестбанку та АСТ "Вексель", Приватбанку та СК "Кредо", Укрсоцбанку та НАСК "Оранта", що поглинула дочірню страхову компанію цього банку АСК "Укрсоцстрах", АКІБ "Укрсиббанк" і ЗАТ СК "Український страховий альянс", Першого українського міжнародного банку (ПУМБ) і АСК "АСКА", банку "Форум" і СК "Просвіта", ОТП Банк та СК "Росно Україна", Правекс банку і СК "Правексстрахування", VAB-банку і СК "VAB-страхування". Також в Україні присутні банко-страхові групи і фінансові концерни у складі галузевого банку "Імексбанк", СК "Примор'я", СК "Одеська регіональна страхова компанія" та фінансові супермаркети – "ТАС-Комерцбанк", "ТАС-Інвестбанк", "Кредит-промбанк", "Брокбізнесбанк", "Уксоцбанк", ЗАТ "Страхова група ТАС", ЗАТ "Страхова компанія ТАС", ВАО "Страхова компанія "Брокбізнесбанк" [18, 17–19].

Таким чином, найімовірнішими учасниками фінансового блоку ІС повинні стати банки і страхові компанії, або ж їх об'єднання, оскільки інші небанківські фінансові інститути перебувають у стадії розвитку.

Така співпраця буде вигідною для всіх сторін з декількох основних причин: поява значних переваг від консолідації їх потужностей; підвищення рейтингу у споживачів; розширення спектру послуг, що надаються; зниження і оптимізація ризиків; отримання взаємодопомоги з питань, що не входять до компетенції певного члена ІС; поліпшення інформаційного забезпечення; полегшення роботи з фінансовими операціями тощо.

Щодо перспективи подальших досліджень, то необхідно визначити, які саме банки і страхові компанії найкраще підходять за своїм потенціалом для об'єднання з промисловими підприємствами.

Література

1. Закон України „Про банки і банківську діяльність” від 07.12.2000 № 2121-III.
2. Закон України “Про страхування” від 07.03.1996 № 85/96-ВР.
3. Закон України „Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг” від 12.07.2001 № 2664-III.
4. Закон України „Про недержавне пенсійне забезпечення” від 09.07.2003 № 1057.
5. Закон України „Про кредитні спілки” від 20.12.2001 № 2908-III.

6. Закон України „Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)” від 15.03.2001 № 2299-III.
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.08.2002 № 1211 „Про затвердження напрямів інвестування галузей економіки за рахунок коштів страхових резервів”.
8. Звіти про роботу Державної комісії з регулювання ринку фінансових послуг України за 2004–2008 рр.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/742.html>.
9. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/Dynamics/2001-last.htm.
10. Партин Г. Роль небанківських фінансових посередників у фінансуванні інноваційного розвитку / Г. Партин, О. Тивончук // Вісник НБУ. – 2005. – № 5. – С. 46–51.
11. Любунь О. С. Кредитно-інвестиційні стратегії банків в умовах інвестиційного розвитку економіки країни / О. С. Любунь // Наука й економіка. – 2006. – № 4. – С. 57–59.
12. Фурман В. Перспективи створення альянсів страхових компаній і банків в Україні / В. Фурман // Вісник НБУ. – 2005. – № 4. – С. 20–22.
13. Кудря Я. В. Страховий ринок у фінансуванні акціонерних підприємств машинобудування України / Я. В. Кудря // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 4. – С. 23–37.
14. Школіна В. В. Активізація та удосконалення інвестиційної діяльності страховиків / В. В. Школіна // Наука й економіка. – 2008. – № 4(12). – С. 63–67.
15. Алексеева Ж. П. Страховий ринок: стан і перспективи розвитку / Ж. П. Алексеева, В. С. Бастричев // Вісник Хмельницького національного університету. – 2008. – № 5/Т.1. – С. 261–264.
16. Клапків Ю. Стратегічні альянси як прояв інтеграції страхової і банківської сфери: зарубіжний досвід та перспективи формування в Україні / Ю. Клапків // Світ фінансів. – 2008. – № 1(14). – С. 177–182.
17. Луців Б. Bancassurance – як форма ефективною співпраці банків і страхових компаній / Б. Луців, О. Притула // Світ фінансів. – 2008. – № 2(15). – С. 119–123.
18. Арутюнян Р. Р. Розвиток організаційно-економічних форм об'єднання банків і страхових компаній в Україні / Р. Р. Арутюнян // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2008. – № 30. – С. 15–19.

Редакція отримала матеріал 25 березня 2010 р.